

MEHDİ HƏZİYEV
Bakı Biznes Universiteti
Magistrant
mehdi-heziyev@mail.ru

Ünvan: Həsən bəy zərdabi st 88a. Bakı Azərbaycan

İSTEHLAK KREDİTLƏRİNİN NƏZƏRİ TƏHLİLİ VƏ QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

Xülasə:

İstehlak krediti artan alıcılıq qabiliyyəti, maliyyə çevikliyi və müsbət kredit tarixçəsi yaratmaq imkanları təmin etməklə fərdləri gücləndirə bilər. Bununla belə, fərdlərin məsuliyyətli borc alma və xərcləmə vərdişini həyata keçirmələri çox vacibdir. Maliyyə savadlılığı, təhsil və məlumatlılıq fərdlərin kreditdən istifadə ilə bağlı əsaslandırılmış qərarlar qəbul etmələrinin təmin edilməsində mühüm rol oynayır.

Bundan əlavə, həssas şəxsləri yırtıcı əməllərdən qorumaq üçün istehlakçılardan hüquqlarının müdafiəsi qaydaları və məsuliyyətli kreditləşmə təcrübələri lazımdır. İstehlak kreditinin üstünlüklərini və çatışmazlıqlarını başa düşmək və məsuliyyətli maliyyə idarəetməsini tətbiq etməklə, fərdlər potensial riskləri minimuma endirməklə yanaşı, daha sağlam maliyyə rifahına və uzunmüddətli sabitliyə gətirib çıxaran faydalardan istifadə edə bilərlər.

Açar sözlər: istehlak krediti, kredit kartları, onlayn bank, xərc, pul vəsaitləri

Giriş.

Kredit sözünün mənşəyi “kreditium” (borc,ssuda) latın dilindən götürülmüşdür. Eyni zamanda “kreditium” sözü etibar edirem kimi də tərcümə olunur. Lakin geniş mənada, həm iqtisadi həm də hüquqi baxımdan kredit börcün hüquqi və ya fiziki şəxslər arasında müddətli razılaşmasıdır. Kredit – bir tərəfin digərinə pul vəsaitlərinin və ya mülkiyyətin müddətlik, qaytarılmaq, ödənilmək şərti ilə verildiyi bir iqtisadi razılaşmadır(1.sh 44-45).

Kreditin verildiyi zaman ssuda haqqında müqavilə meydana gəlir (Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı “Banklarda kreditlərin verilməsi Qaydaları”)Müasir şəraitdə bütün ssudalar pul krediti formasında rəsmiləşdirilir və kredit münasibətləri böyük pul münasibətlərinin bir hissəsi sayılır. Əsas, ssudanı bütün pul münasibətlərindən ayırmaqdır – bu dəyərin

dönən hərəkətidir. Kreditdə istehsal münasibətləri də öz əksini tapır, nə vaxtki sahibkarlar, dövlət, təşkilatlar, ayrı ayrı vətəndaşlar bir birinə pul vəsaitlərini müəyyən müddətə qaytarılmaq şərti ilə verirlər(2.sh 78-80).

Uyğun kredit əməliyyatlarının aparılması bir bankın daxilində kredit vəsaitlərinin bir müştərinin hesablaşma hesabından digər hesablaşma hesabına keçirildiyi vəziyyətdə daha məqsədəuyğundur. Bu halda resurslar yaradılır və bankda qalır. Əgər bu resurslar bankı tərk edərsə, kassa – hesablaşma mərkəzindəki müxbir hesabda sərbəst nağd pul vəsaiti ilə bağlı problem yaranır. Banklar tərəfində kreditlərin verilməsi meyarlarını nəzərdən keçirsək, kreditlərin həcmi, müddət, onlarla bağlı risklərin səviyyəsi, borcalanın fəaliyyət növü və digər amillərlə təyin olunur.

Kreditin funksiyaları obyektivdir və insanların istəklərindən asılı olaraq dəyişmir, çünki kredit sistemi bütün qarşıya qoyulan məqsədlərə çatmağa imkan verən şərait yaradır. Buna görə də, banklara və borcalanlara ssudanın müxtəlif formalarından istifadə etmək məqsəd yönümlüdür. Seçim həmdə yalnız texniki məsələ deyil(3 sh 95-98). Kreditin növünü seçərkən borcalanlar iqtisadi məqsədəuyğunluğu müəyyən edərək müəyyən kreditin onlara gəlirliliyin artımı və fəaliyyətin inkişafına səbəb olacağını aydınlaşdırırlar.

Kreditin fərdi dövretməyə görə funksiyası dövriyyə vəsaitlərinin formalaşdırılması, yaradılmasının mənbəyi kimi nəzərdən keçirilir. Bu zaman fondlar dövriyyə prosesində eyni vaxtda 3 formada olur: pul, istehsal və hazır məhsul. Belə nəticəyə gəlmək olar ki, fondların bir hissəsi istehsal sferasında, digər hissəsi isə tədavül sferasında olur.

Kredit qanunları: Tarazlığın qanunu – Kreditlə onun mənbələri arasında olan asılılıq tənzimlənir. Sərbəstləşmiş vəsaitlərlə yenidən bölüşdürülən vəsaitləri tarazlaşdırır

İstehlak krediti müasir iqtisadiyyatların ayrılmaz hissəsinə çevrilib, fərdlərə hətta təcili vəsaitləri olmadıqda belə, alış-veriş etmək və maliyyə ehtiyaclarını ödəmək üçün vasitələr təqdim edir. İstehlak krediti müxtəlif maliyyə məhsulları və xidmətlərinə aiddir.(Odedokun, . Alternative econometric approaches for analysing the determinants of commercial bank interest spreads. Applied Financial Economics, 6(2), 149-157.) o cümlədən kredit kartları, fərdi kreditlər, taksit planları və mağaza krediti, fərdlərə istehlak məqsədləri üçün pul borc götürməyə imkan verir(4, sh22-23). İstehlak krediti artan alıcılıq qabiliyyəti və maliyyə çevikliyi kimi çoxsaylı üstünlüklər təqdim etsə də, məsuliyyətlə idarə edilmədikdə özünəməxsus risklər də daşıyır.(Antwi, S., & Mills, E. Technical efficiency in Ghana's insurance industry: Evidence from company financial statements. Journal of Risk Finance, 10(4) Bu esse istehlak kreditinin üstünlükləri və çatışmazlıqlarını daha dərinlən araşdırır, onun fərdlərə, iqtisadiyyata təsirinə

və kredit mənzərəsində naviqasiya zamanı məlumatlı qərarların qəbulunun əhəmiyyətinə işıq salır.

İstehlak krediti fərdlərə pul vəsaitlərinə çıxış imkanı verir, onların bilavasitə maliyyə imkanları xaricində olan mal və xidmətlər əldə etməyə imkan verir. Kredit kartları, məsələn, istehlakçılara onlayn, mağazada və ya telefonla alış-veriş etməyə imkan verən rahatlıq və geniş qəbul təklif edir. Bundan əlavə, kredit kartları tez-tez istehlakçılar üçün ümumi rahatlığı və dəyəri artıraraq mükafat proqramları, cashback təklifləri və alışın qorunması kimi əlavə üstünlüklərlə gəlir.

İstehlak krediti xüsusilə fəvqəladə hallar və ya gözlənilməz xərclər zamanı maliyyə çevikliyi təklif edir. O, fərdlərin təcili ehtiyaclarını dərhal həll etməyə imkan verən təhlükəsizlik şəbəkəsi kimi xidmət edir. İstər tibbi xərcləri, avtomobil təmirini, istərsə də gözlənilməz ev təmirini əhatə edən istehlak krediti fərdlərə gündəlik həyatlarını pozmadan və ya əmanətlərini tükətmədən maliyyə çətinliklərini həll etmək üçün vasitələr təqdim edir.

İstehlak krediti, məsuliyyətlə istifadə edildikdə, fərdlərə müsbət kredit tarixçəsi yaratmağa kömək edə bilər. Vaxtında ödənişlər, məsuliyyətli borclanma və aşağı kredit istifadə əmsallarının saxlanması möhkəm kredit profilinin yaradılmasına kömək edir. Yaxşı kredit tarixçəsi evlər və ya nəqliyyat vasitələri kimi böyük alışlar üçün kreditlərin təmin edilməsi kimi gələcək maliyyə söyləri üçün vacibdir və bu, əlverişli faiz dərəcələrinə və daha yaxşı kredit şərtlərinə səbəb ola bilər.

İstehlak krediti ilə əlaqəli kredit kartları və onlayn bank platformaları şəxsi maliyyəni idarə etmək üçün əlverişli yollar təqdim edir (İbrahimov Z.H. Pul, kredit və banklar. Bakı,) İstehlakçılar asanlıqla xərclərini izləyə, əməliyyat tarixçələrinə daxil ola və büdcə tərtibini və maliyyə planlamasını asanlaşdıraraq onların xərcləmə nümunələrini nəzərdən keçirə bilərlər. Bu rahatlıq fərdlərə öz maliyyə vəziyyətini daha yaxşı başa düşməyə və xərcləmə vərdişləri ilə bağlı əsaslandırılmış qərarlar qəbul etməyə imkan verir.

İstehlak kreditinin ən əhəmiyyətli çatışmazlıqlarından biri borc yığılması potensialıdır. Kreditin əldə edilməsinin asanlıığı, ödənilməmiş qalıqlar üzrə yüksək faiz dərəcələri ilə birlikdə, fərdləri həddindən artıq xərcləməyə və ödəməsi getdikcə çətinləşən borc toplanmasına səbəb ola bilər. Ödənişlərin vaxtında edilməməsi yüksək faizli ödənişlər və cərimələrlə nəticələnə bilər, fərdləri borc dövryyəsinə sürükləyə və maliyyə gərginliyinə səbəb ola bilər(5/sh32-350).

İstehlak krediti, xüsusən də kredit kartları şəklində, impuls alışını təşviq edə və istehlakçılıq mədəniyyətinə töhfə verə bilər.(Molyneux, P., & Thornton, J . Determinants of European bank profitability: A note. Journal of Banking & Finance, 16(6) Kreditin mövcudluğu fərdləri plansız alışlar

etməyə sövq edə bilər ki, bu da çox vaxt faktiki ehtiyaclardan çox istəklərdən irəli gəlir. Bu davranış həddindən artıq borc, maliyyə qeyri-sabitliyi və uzunmüddətli maliyyə məqsədlərinə uyğun gəlməyən davamlı istehlak dövrünə səbəb ola bilər.

Müəyyən kreditləşdirmə praktikaları, xüsusən də həssas əhali qruplarını hədəf alanlar, fərdləri istismar edə və onları maliyyə sıxıntısına sürükləyə bilər. Yırtıcı kreditorlar, vəsait əldə etməyə can atanlara əlverişsiz şərtlərlə yüksək faizli kreditlər təklif edə, onları xilas etmək çətin olan borc dövryyəsinə sala bilərlər. Fərdləri bu istismar praktikalarından qorumaq üçün məsuliyyətli kreditləşdirmə təcrübələrini və istehlakçıların müdafiəsi tədbirlərini təşviq etmək çox vacibdir.

Yanlış idarə olunan istehlak krediti fərdin kredit hesabına mənfi təsir göstərərək gələcək maliyyə imkanlarını məhdudlaşdırma bilər. (Avkiran, N. K. The evidence on efficiency gains: The role of mergers and the benefits to the public. *Journal of Banking & Finance*, 23(7), 991-1013.) Gecikmiş ödənişlər, həddindən artıq borclanma və yüksək kreditdən istifadə əmsalları kredit ballarını aşağı sala bilər ki, bu da kreditləri təmin etməyi və ya əlverişli faiz dərəcələrini əldə etməyi çətinləşdirir. Bu, münasib qiymətə mənzil əldə etmək imkanına, məşğulluq imkanlarına və maliyyə rifahının digər aspektlərinə təsir edən uzunmüddətli nəticələrə səbəb ola bilər.

ƏDƏBİYYAT

- Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı “Banklarda kreditlərin verilməsi Qaydaları”
- İbrahimov Z.H. Pul, kredit və banklar. Bakı,
- Molyneux, P., & Thornton, J . Determinants of European bank profitability: A note. *Journal of Banking & Finance*, 16(6)
- Antwi, S., & Mills, E. Technical efficiency in Ghana's insurance industry: Evidence from company financial statements. *Journal of Risk Finance*, 10(4),
- Odedokun, . Alternative econometric approaches for analysing the determinants of commercial bank interest spreads. *Applied Financial Economics*, 6(2), 149-157.

Theoretical analysis and evaluation of consumer loans.

Summary

Consumer credit can empower individuals by providing increased purchasing power, financial flexibility and opportunities to build a positive credit history. However, it is vital that individuals practice responsible

borrowing and spending habits. Financial literacy, education and awareness play an important role in ensuring that individuals make informed decisions about credit.

In addition, consumer protection regulations and responsible lending practices are needed to protect vulnerable individuals from predatory practices. By understanding the advantages and disadvantages of consumer credit and practicing responsible financial management, individuals can minimize potential risks while reaping the benefits that lead to healthier financial well-being and long-term stability.

Keywords: consumer credit, credit cards, online banking, spending, cash

Теоретический анализ и оценка потребительских кредитов.
Резюме

Потребительский кредит может расширять возможности людей, обеспечивая повышенную покупательную способность, финансовую гибкость и возможности для создания положительной кредитной истории. Тем не менее, жизненно важно, чтобы люди практиковали ответственные привычки брать займы и тратить деньги. Финансовая грамотность, образование и осведомленность играют важную роль в обеспечении того, чтобы люди принимали информированные решения о кредите.

Кроме того, для защиты уязвимых лиц от хищнической практики необходимы правила защиты прав потребителей и ответственная практика кредитования. Понимая преимущества и недостатки потребительского кредита и практикуя ответственное управление финансами, люди могут свести к минимуму потенциальные риски, одновременно пожиная плоды, которые ведут к более здоровому финансовому благополучию и долгосрочной стабильности.

Резюме: потребительский кредит, кредитные карты, онлайн-банкинг, расходы, наличные

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 06.10.2022

Çapa qəbul olunma tarixi: 15.06.2023

Elmi rəhbər : Dos., X.C. Əzizova
tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur